

Får man låsa in patienter på geriatriska avdelningar eller äldreboenden?

Nej, det strider mot grundlagen. Å andra sidan är det orimligt att låta patienter/boende gå ut ensamma om de inte kan klara sig själva. Det saknas adekvat lagstiftning för att skydda dem, som inte kan klara sig själva.

"Varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot frihetsberövande. "

Regeringsformen RF 2:2, §8

Får man binda patienter/boende i stol och sätta fast ett bord framför?

Man får aldrig använda bälte i stol och liknande arrangemang som tvångsmedel. Svaga patienter kan behöva bälten och liknande för att sitta bekvämt och säkert, men på frivillig basis. Grenbälten o.d. skall provas ut av kompetent personal och ordineras.

"Varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot frihetsberövande. "

Regeringsformen RF 2:2, §8

Får man binda patienter/boende i sängen?

Nej, det får bara ske med stöd av Lagen om Psykiatrisk Tvångsvård (LPT) och inte i äldreården.

"Varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot frihetsberövande. "

Regeringsformen RF 2:2, §8

Får man använda sänggrindar?

Ja. Ordination av sänggrindar skall framgå av omvårdnadsplanen och dokumenteras i journalen.

Är det tillåtet att lura i patienter/boende läkemedel, t.ex. genom att blanda dem i maten?

Nej, det får man inte, men det är inte ovanligt. Medicinering betraktas som kroppsligt ingrepp.

"Varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp"

Regeringsformen 2 Kap 6 §

"Vården och behandlingen skall så långt det är möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten. "

Hälso- och sjukvårdslag (1982:763), 2 a §

Gäller lagen om psykiatrisk tvångsvård (LPT) äldre och demenssjuka?

Ja, LPT gäller alla vuxna. Kraven för vård enligt LPT är att patienten är att patienten 1) skall lida av en allvarlig psykisk störning, 2) på grund av sitt psykiska tillstånd och sina personliga förhållanden i övrigt har ett oundgängligt behov av psykiatrisk heldygnsvård eller öppen psykiatrisk tvångsvård och 3) motsätter sig vården alternativt att det finns grundad anledning att anta att vården inte kan ges med patientens samtycke.

Med allvarlig psykisk störning enligt LPT menas 1) psykotiska tillstånd med störd verklighetsuppfattning och med något av symtomen förvirring, tankestörning, hallucination och vanföreställning 2) depression med självmordsrisk, 3) svår personlighetsstörning med

impulsgenombrott av psykotisk karaktär eller annan psykotisk episod, 4) svår psykisk störning med starkt tvångsmässigt beteende och i vissa fall kleptomani, pyromani och sexuella perversioner.

Legitimerad läkare har rätt att skriva ett s.k. vårdintyg, och se till att patienten kommer till psykiatrisk klinik. Vid ankomst till den psykiatriska kliniken skall läkare fatta ett kvarhållningsbeslut. Efter det har en specialist i psykiatri med delegation av chefsöverläkaren 24 timmar på sig att bedöma huruvida patienten skall ha vård enligt LPT eller inte.

Får man tvinga en patient/boende till somatisk sjukvård?

I allmänhet inte, men om LPT kan tillämpas kan nödvändig somatisk behandling ibland ges för livshotande, akuta tillstånd.

”Varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp.”
Regeringsformen 2 Kap. 6§

Kan närstående, god man eller förvaltare bestämma om tvång?

Närstående, god man eller förvaltare kan aldrig besluta om tvångsvård i någon form, men ett gott samarbete kan vara till god hjälp i svåra beslut.

Vad innebär nödrätt?

I allvarliga situationer måste man ibland göra sådant som egentligen är olagligt för att rädda liv och egendom. Om handlingarna är rimliga utifrån situationen är det inte brottsligt. Vårdrutiner får dock **inte** bygga på nödregler.

”En gärning som någon begår i nödvärn utgör brott endast om den med hänsyn till angreppets beskaffenhet, det angripnas betydelse och omständigheterna i övrigt är uppenbart oförsvarlig.”
Brottsbalken 24:1

”Nöd föreligger när fara hotar liv, hälsa, egendom eller något annat av rättsordningen skyddat intresse.”

Brottsbalken 24:4

När skall man tillsätta god man?

”Om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att **bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person**, skall rätten, om det behövs, besluta att anordna godmanskap för honom eller henne.”

Föräldrabalken 11 Kap 4 §

För att tillsätta god man krävs att problemen inte går att lösa på enklare sätt, t. ex. genom fullmakt till en närstående. Patienten skall acceptera god man eller sakna förmåga att ta ställning till detta. Läkarityg skall skrivas av legitimerad läkare och social utredning skall göras av t.ex. kurator, biståndbedömare eller sjukhemsföreståndare. Sammanställning av den sociala

utredningen, läkarintyget och patientens eventuella skriftliga samtycke skickas till **överförmyndaren** i den kommun där patienten är skriven eller direkt till **tingsrätten** som fattar beslut om god man. Den som får god man kallas **huvudman**. Anhörig eller utomstående kan bli god man. God man skall göra som huvudmannen vill.

När skall man tillsätta förvaltare

Om problemen är så stora att god man inte kan klara av dem kan förvaltare övervägas. Det kan handla om personer som är omdömeslösa och aktiva, eller om personer som låter sig utnyttjas av andra. Förvaltare kan också behövas om anhöriga har starkt divergerande uppfattningar och omöjliggör den gode mannens uppdrag. Till skillnad från gode mannen behöver förvaltaren inte ta hänsyn till vad huvudmannen vill. Att tillsätta en förvaltare går till på ungefär samma sätt som att tillsätta en god man, men kraven på läkarintyg och social utredning är mycket högre. Patientens samtycke behövs inte. Det är rimligt att det är svårt att tillsätta förvaltare, då man fråntar patienten en stor del av hans/hennes självbestämmande.

”Om någon som befinner sig i en sådan situation som anges i 4 § är ur stånd att vårda sig eller sin egendom, får rätten besluta att anordna förvaltarskap för honom eller henne. Förvaltarskap får dock inte anordnas, om det är tillräckligt att godmanskap anordnas eller att den enskilde på något annat, mindre ingripande sätt får hjälp.

Förvaltaruppdraget skall anpassas till den enskildes behov i varje särskilt fall och får begränsas till att avse viss egendom eller angelägenhet eller egendom överstigande ett visst värde.”

FB 11 Kap 7 §

Vad innebär omyndigförklaring?

Omyndigförklaring avskaffades 1989.

Får man rösta om man har god man eller förvaltare.

Alla vuxna har rösträtt.

Skall man begripa vad man gör när man gifter sig?

Ja, det måste man. Vigsselförrättaren skall kontrollera att man förstår innebörden.

”I propositionen angavs att det oskrivna kravet för en överenskommelse om äktenskap, nämligen att parterna besitter rättslig handlingsförmåga, alljämt skulle gälla; vigsel skulle därför vägras, sades det, om någon av parterna saknade rättslig handlingsförmåga – t ex på grund av sinnessjukdom, allvarlig psykisk utvecklingsstörning eller tillfällig rubbning av självsverksamheten såsom berusning.”

Ur dom i Högsta Domstolen 1994:23

Får man skilja sig om ens make/maka har fått Alzheimer?

För att begära äktenskapsskillnad skall man förstå vad saken gäller. Om endast den ena parten vill skilja sig kan vederbörande ensam ansöka om äktenskapsskillnad. Efter sex månader träder skilsmässan i kraft.

Får vem som helst skriva testamente?

Nej, om en sjukdom påverkar testator så mycket att testamentet inte är yttryck för hans vilja kan testamentet klandras i tingsrätt.

”Ett testamente gäller inte, om det uppkommit under påverkan av en psykisk störning”

Ärvdabalken 13 Kap 2 §

”Har någon tvungit testator att upprätta testamentet eller förmått honom därtill genom missbruk av hans oförstånd, viljesvaghet, eller beroendeställning, är testamentet ej gällande.”

Ärvdabalken 13 Kap 3 §

Gäller en fullmakt när den som skrivit på inte förstår vad det handlar om?

Om man inte förstår vad saken gäller skall man inte skriva en fullmakt.

Gäller avtal när den som skrivit på inte förstår vad det handlar om?

Nej. Läkare kan ibland skriva intyg för att häva avtalet.

”Ett avtal som någon har ingått under påverkan av en psykisk störning är ogiltigt. ”

Lag (1924:323) om verkan av avtal, som slutits under påverkan av en psykisk störning”

”Avtalsvillkor får jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt.

Avtalslagen 1915 36 §

Hur länge kan man behålla körkortet?

Det finns ingen åldergräns uppåt, men flera sjukdomar kan utgöra hinder för innehav av körkort.

”Demens och andra kognitiva störningar

1 § Allvarlig kognitiv störning utgör hinder för innehav. Vid bedömning av om störningen ska anses som allvarlig ska särskild hänsyn tas till nedsättning av uppmärksamhet, omdöme och förmågan att ta in och bearbeta synintryck samt nedsättning av mental flexibilitet, minne, exekutiva funktioner och psykomotoriskt tempo. Dessutom ska känslomässig labilitet och ökad uttrötthet beaktas. Apraxi och neglekt ska särskilt uppmärksammas.

Allmänna råd

Demens bör anses som lindrig om patienten, trots påtagligt försämrad förmåga till aktivt yrkesarbete och sociala aktiviteter, ändå har förmågan att föra ett självständigt liv med ett förhållandevis intakt omdöme. ”

TSFS 2010:125. 10 kap, 1§.

”Psyksiska sjukdomar och störningar

1 § Varje psykisk sjukdom och störning som yttrar sig i avvikande beteende, förändrad impuls kontroll, uttalade brister i fråga om omdöme eller anpassningsförmåga ska bedömas från trafiksäkerhetssynpunkt. Sjukdom och störning som bedöms innebära en trafiksäkerhetsrisk utgör hinder för innehav. Dokumenterat riskabelt beteende i trafiken ska särskilt beaktas. ”

TSFS 2010:125. 14 kap, 1§.

Får sjukvårdspersonal anmäla när någon inte borde ha körkort?

Läkare har anmälningsplikt.

”Om en läkare vid undersökning av en körkortshavare finner att körkortshavaren av medicinska skäl är olämplig att ha körkort, ska läkaren anmäla det till Transportstyrelsen. Innan anmälan görs ska läkaren underrätta körkortshavaren. Anmälan behöver inte göras om det finns anledning att anta att körkortshavaren kommer att följa läkarens tillsägelse att avstå från att köra körkortspliktigt fordon. Om en läkare vid undersökning finner det sannolikt att körkortshavaren av medicinska skäl är olämplig att ha körkort och körkortshavaren motsätter sig fortsatt undersökning eller utredning, får läkaren anmäla förhållandet till Transportstyrelsen. Bestämmelserna i första och andra styckena gäller även den som har körkortstillstånd eller traktorkort.”

Körkortslagen 10 kap. 2 §5

Får sjukvårdspersonal anmäla när någon inte borde ha vapen?

Läkare har anmälningsplikt.

”En läkare som bedömer att en patient av medicinska skäl är olämplig att inneha skjutvapen skall omedelbart anmäla detta till polismyndigheten i den ort där patienten är folkbokförd. Anmälan behöver inte göras om det med hänsyn till omständigheterna står klart för läkaren att patienten inte har tillstånd för skjutvapen.”

Lag om ändring i vapenlagen (1996:67) 6 kap 6§

Vad skall man göra om någon som har vapen har avlidit?

Man skall kontakta polisen.

”Skjutvapen eller ammunition skall lösas in av staten om.....innehavaren har avlidit”

Vapenlagen 7 kap 1 §

Måste man ställa psykiskt sjuka inför rätta?

Särskilt när det gäller mindre brott finns möjligheter att få s.k. åtalsunderlåtelse vid psykisk sjukdom och utvecklingsstörning. Läkaren får då göra en bedömning och skriva ett läkarintyg och anhålla om åtalsunderlåtelse.

”Åklagare får besluta att underlåta åtal för brott (åtalsunderlåtelse) under förutsättning att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse ej åsidosätts.....om psykiatrisk vård eller insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade kommer till stånd.”

Rättegångsbalken 20 Kap, 7 § Lag 1997:726.

Om det gäller allvarliga brott kan inte sjukvården ta över polisens ansvar att utreda brott, även om brottslingen uppenbarligen är psykiskt sjuk och inte förstår vad det gäller. Det är bättre att ställa sin kompetens och människosyn till förfogande för rättsväsendet än att göra hemmagjorda polisutredningar. Man bör givetvis fortsätta att ge det stöd man kan till patient och närstående om en patient är misstänkt för brott.

Kan man bli skadeståndskyldig även om man är så sjuk att man inte förstår?

Ja, men skadeståndet kan jämkas.

”Den som... vållar skada under påverkan av en allvarlig psykisk störning eller av någon annan psykisk störning som inte är självförvållad och tillfällig skall ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans sinnestillstånd, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter”

Skadeståndslagen (1972:207) 2 Kap 5§